

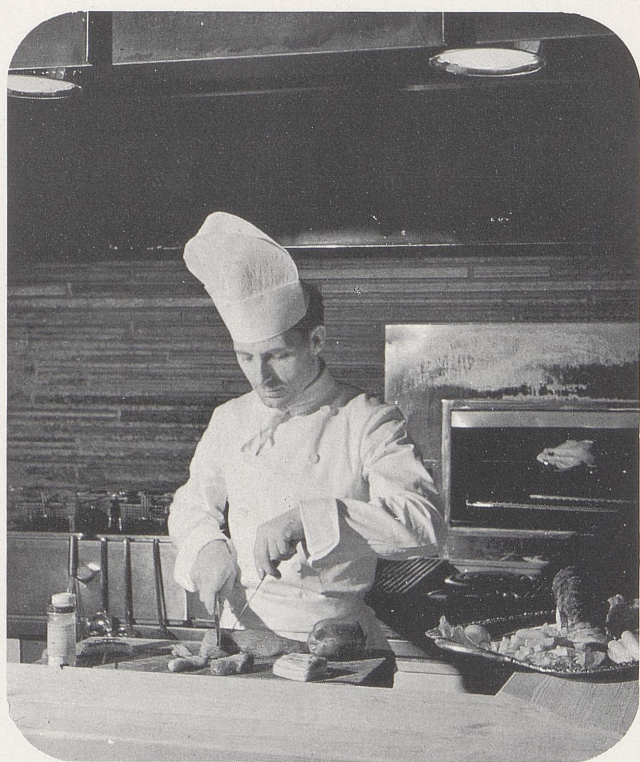
Foliali
foren
kanti
krig

Et satirisk musikkspill av
Joan Littlewood
Charles Cilton og
Theatre Workshop

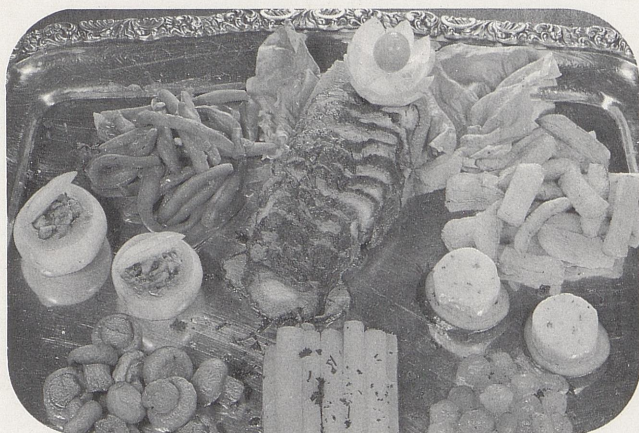
TRØNDELAG TEATER
1973/74

LYST PÅ GOD MAT

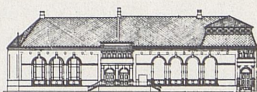

Spætergrillen

PRINSEN HOTELL

Trøndelag Teater

Administrasjon:

Arne Aas slutter som teatersjef 1. desember 1973.

Kjell Stormoen tiltrer fra samme dato.

Kjell Hagan	(økonomisjef)
Knut Jensen	(produksjonsleder)
Ola Moum	(teatersekretær)
Kari Bjerve Wold	(pressesekretær)
Tove Dahle	(salgssekretær)

Styre:

Willy Svarverud	(formann)
Svend Hokstad	
Kaare J. Tapper	
Olaf C. Taxt	
Aud Ørvig	
Kristian Engan	

Det store kriget varade i 4 år, 10 miljoner män dödades, «för demokratins fortbestånd», och freden som slöts i Paris skulle garantera att detta var det sista kriget i världen. Men redan ett par månader efter krigsslutet møttes det unga nazistpartiet i en ølkällare i München, och bara tjugo år senare kom den största totalitära våldsexplosionen i världshistorien.

Forestillingens svenske instruktør Claes von Rettig opplevde Joan Littlewood og hennes arbeidsmåte lenge før Theatre Workshop var et verdenskjent begrep. Selv har han interressert seg spesielt for gruppeteaterformen og arbeidet mye med den i Malmø-skolen i den tiden Georg Fant var rektor der. Da Georg Fant ble sjef for det nye Norrbottens Teater, fulgte Claes von Rettig med dit, var med i selve starten og skapte den omtalte forestillingen «Sverige, en revy».

«Ai, ai, for en artig krig!» har von Rettig satt opp to ganger tidligere, for Åbo Svenska Teater og for Svenska Riksteatern. En av hans oppsetninger er spesielt kjent for norsk publikum: «O» av Sandro Key-Åberg, Stockholm Stadsteaters forestilling som ble vist ved gjestespill i Oslo. Til hans siste oppgaver hører en TV-oppsætning av Brechts «Mahagonny».

Claes von Rettig har studert teatervitenskap i USA, arbeidet ved Studentteatret i Lund, tilhørt gruppen rundt Pistol-teatern der han bl. a. satte opp Beppe Wolgers «Vår tids helt», han har arbeidet for Viveca Bandler på Lillan i Helsingfors, skrevet en hel del for oppsøkende barne- og ungdomsteater i Stockholm og har nylig avsluttet et bestillingsarbeid for Dramaten, «Eventyret», som er antatt til oppførelse.

Vi lever i føljderna av dette krig, grupperingarna är likartade, och det finns inte längre någon som säger: «Krig är otänkbart». Vi har många eko från 1914–18. Hör bara Woodrow Wilsons tal till kongressen inför Amerikas inträde i kriget i april 1917:

«Vi får inte välja uppgivelsens väg. Världen måste göras säker för demokratin. Vi skall slåss för de ting som vi alltid har burit närmast våra hjärtan: för demokrati, för deras rätt som lever under auktoriteter, att ha en röst i sin egen regering, för alla små nationers rätt och frihet, för världsomgripande lagenligt styresätt grundad på ömsesidiga avtal mellan fria folk att det skal skapa fred och säkerhet åt alla nationer och till sist göra hela världen fri».

T. ex. Nixons tal är rena citat.

OWALW är en undervisning: så här gick det till. Förenklat kanske, men i så fall på ett nytt sätt. Vi saknar ju fortfarande ordentlig forskning i sådant som krig; krig är fortfarande något ödesbestämt, en naturkatastrof, det bara kommer, man kan inte påverka det, och krigets handhavare är gudar. OWALW plockade ned generaler, politiker och profitörer på jorden, samma jord som de vanliga soldaterna och civilbefolkningen i gemen vistades på; detta väckte viss fasa vid urpremiären i London, men publiktycket var samtidigt så stort att succén inte gick att hejda. Under flera års speltid i London, därefter i de flesta andra länder, har Joan Littlewood, Theatre Workshop och deras OWALM fått sprida sin nyttiga och hemska undervisning om hur krig, särskilt «Det stora», gick till.

OWALW är en de få gruppeteaterproduktioner som håller för en reproduktion. Den har en täthet och tyngd som verkar komma ur själva stoffet. Och, förstås, ur Joan Littlewood.

Själv upplevde jag Joan L och Theatre Workshop när de före sin stora berömmelse kom på turner till Sverige. De var grupp-teater, amatörblandade, hade rest länge i skolor, krogar och vilka lokaler som helst på engelska landsbygden, spelade allt från Molière och O'Casey til politisk expresionistisk agitationsdramatik av husförfattaren, balladsångaren Ewan McColl. Sedan kom Parisfestivalerna, Arden of Faversham, därpå först upptäckten i London med raden av nu klassiska «egna» pjäser som köptes upp av West End och gick år efter år; Joan var nu en guldgruva. Höjdpunkten i detta var OWALW. Men efter en tid tröttnade hon, svor en ramsa och ägnade sig åt annat.

Littlewood har alltid levererat uppror. Hon sysslar inte primärt med teater, utan med liv, säger hon. Teater struntar hon i. Hon kunde säga det samma om politiken. Hennes verk har en brett mänsklig nyansering, som också kan göra fienden mänsklig ibland; därför tror man på henne som människa, därför blir troligen hennes verk mer bestående än många efterföljares. I hela sitt sätt att arbeta tillämplar och illustrerar hon den svenske diktaren Almqvists teser om att det mesta av värde måsta starta inom människan själv, inte tvingas på henne av utomstående makt-havare.

Claes von Rettig

¹) We will not choose the path of submission... The world must be made safe for democracy... We shall fight for the things which we have always carried nearest to our hearts: for democracy, for the right of those who submit to authority to have a voice in their own governments, for the rights and liberties of small nations, for universal dominions of right by such a concert of free people as shall bring peace and safety to all nations and make the world itself at last free.

Our Lady of Angel Lane

Joan er sterk kost, og hennes arbeid er bare beregnet for sterke mager!
Slik oppsummerte Kenneth Tynan, daværende teaterkritiker ved den ansette søndags-avisen The Observer, nåværende dramaturg ved det britiske nasjonalteatret, det uberegnlige fenomen Joan Littlewood. Det var i 1964.

Jeg traff henne første gang tre år tidligere – midt i en av de voldsomme og gjentatte perioder da hun (med hennes eget uttrykk) «ville skite i det hele og fanden ikke lenger lage teater for gamle tedrikkende damer».

Hun var enda en gang på vei vekk fra det England hvor teaterstykker frem til 1956 bare handlet om personer som tjente over 60 000 kroner, eller ble myrdet i huset til en som gjorde det (ifølge Kenneth Tynan). Joan, hvis man kalte henne Miss Littlewood (hun er skilt), ville hun sannsynligvis kaste ølglasset i fanget på en, – er omvandrende teater, drama, satirisk komedie og perlende lystspill. Hun tenner en sigarett mens det ennå ligger en og oser i askebeget eller på bordkanten, banner og ler, kaster seg bakover og klør seg energisk i hodet så den uunnværlige luen faller ned bak stolen. Stadig snakkende og gestikulerende med sigaretten mellom de store fortennene, samler hun luen opp og trykker den på plass.

Hun var på vei ut, men hadde ingen klar mening om hva hun ville der ute. At det måtte være noe med teater, var gitt. Det ble det, i Nigeria der hun gjorde den erfaring at alle innbyggerne var tyver, skurker og drukkenbolter. – De ville blitt forbandet makeløse skuespillere fordi de aldri noen hadde sett europeisk teater. De har aldri hørt om god smak. De hadde ingenting å ikke-lære. De kunne starte fra bunnen av og være shakespearske uten å vite det!

Tyver, skurker og drukkenbolter –, det er Joan Littlewoods mennesker. Født av en 16-årig ugift mor i en obscur London-forstad for ca. 60 år siden er hun ikke

Joan Littlewood.
Mogens Damgaard Rasmussen, Aalborg Theater, forteller her om sitt møte med henne.

sentimental-sosialist. Hun er kommunist, eller rettere: var inntil hun ble kastet ut av partiet. Dialektisk marxisme er ikke den spennetrøye som holder henne i ro. Det var ikke en erkjennelse, det var medfødt innstinkt. Alt i 30-årene kjente og beundret hun Brecht (hvilket er bemerkelsesverdig i England som først oppdaget ham i 60-årene), og hun laget dokumentarfilm for BBC og agitasjonsjournalistikk. Da hun i krigens første år ble frosset ut av BBC, begynte hun å samle likesinnede skuespillere omkring seg, og i 1945 satte

Fra ur-oppførelsen av «Oh What a Lovely War!» Norges-permeieren på dette teater-arbeidet fant sted i november 1964 på Det Norske Teatret. Den Nationale Scene i Bergen spilte «Ai, ai, for en artig krig!» i 1965.

Trøndelag Teater hadde opprinnelig planlagt å spille «Ai, ai, for en artig krig!» som annen høstforestilling i 1970, men rettighetene var på det tidspunkt ikke tilgjengelig på grunn av forarbeidet til en britisk filmversjon.

hun navn på sitt berømte prosjekt: Theatre Workshop.

Dette var et teaterverksted i ordets egentlige forstand. Alle skuespillere, teknikere, dramatikere, delte like vilkår, og de var ikke

oppløftende. Ensemblet turnerte i inn- og utland (bl. a. i Norge og Sverige) i relativ ubemerkethet. I 1953 fant truppen fast tilholdssted: et victoriansk teater i Stratford-atte-Bowe, i et av Øst-Londons fattigste områder.

Her mente Joan Littlewood omsider å kunne realisere sin drøm, å skape teater langt fra Londons glitrende, overfladiske West End, teater for ganske alminnelige mennesker som aldri ville drømme om å sette sine ben i de plysj-polstrede skuespillhusene i Shaftsbury Avenue.

Men hun hadde gjort regning uten vest-europeisk teaters iboende dilemma: at teater er en klassebestemt adspredelse. De mennesker hun ønsket å få i tale, blåste henne en lang marsj. Og da anmeldelsene samtidig var ytterst forbeholdne, så var det ikke mange som trodde på at teaterlederen Joan Littlewood ville komme helskinnet ut av det. Da, og det er den gamle historien om profeten og hjemlandet, kom et plutselig stemningsomslag. Theatre Workshop ble i 1955 invitert til den internasjonale teaterfestivalen i Paris og hadde der forrykende suksess. Med ett slag oppdaget teaterkritikerne henne, og Stratford East ble stedet hvor man så teater hvis man ville være «in».

Paradoksalt nok ble det denne overveldende «moteriktige» begeistring som ødela Joan Littlewood og de fundamentale prinsipper bak Theatre Workshop. Hun måtte i kommende år avmektig være vitne til at de «profitt-teatre» hun avskydde, stjal hennes beste skuespillere, skuespillere som hun hadde lært opp og knyttet til seg med en særegen blanding av moderlighet og metoder som «kunne gjøre selv en fascistisk fengselsbetjent til skamme».

Hennes største suksesser, Brendan Behans «Gisselet» og den purunge Shelag Delaneys «En duft av honning», som simpelthen ble til gjennom ensemblets arbeid, ble overflyttet til West End, og med «Gislet» fikk hun sin debut på Broadway. Og hatet seg selv for det.

I 1961 ga hun opp. I en avskjedsartikkel i tidsskriftet «Encore» gjorde hun opp status: Jeg kunne fortsette, men også dere vet-

En spesiell takk til sirkusdirektør Arnaldo for utlån av lys-effekter.

Så å si hele teatrets ensemble er med i oppsetningen av «Ai, ai, for en artig krig!». I midten ser vi konferensieren Svein Wickstrøm. Ved siden av ham står Arne Reitan (t.v.) og Bjørn Fougner. I rekken nedenfor dem Erik Øksnes(t.v.), Thor Hjorth-Jenssen, Leif Skarra, Eva Lunde, Arne Aas og Egil Lorrck. På gulvet foran Trond Lie (t.v.), Julie Øksnes, Helga Wendelborg og Erik Lie. På trappen til venstre sitter Jan Erik Berntsen, Ragnhild Sølvsberg, John Yngvar Fearnley og Gørli Mathisen. På trappen til høyre Harald Brenna, Leif Jacobsen, Morten Borgersen og Ragnhild Hiorthøy. Erik Øksnes har fått sykdomsforfall etter at bildet ble tatt.

hvordan teatret må fungere hvis det skal avspeile et folks enestående evne i en sammensatt tid. Bare et ensemble som består av kunstnere kan gjøre det. Det er ikke noe mål i seg selv at kritikere fra en dag til en annen utnevner en dramatiker til geni: disse dramatikerne må slite og slepe i samarbeid med andre kunstnere hvis vi skal oppnå hva vi ønsker og hva våre medmennesker behøver: et stort teater.

Hun kom tilbake. Knapt to år senere sto hun igjen på den loslitte scenen i Stratford East og brølte instruksjoner ut gjennom sin uunnværlige megafon. Med en kraftanstrengelse som kunne rekke til å samle et ensemble spredt for alle vinde og sammenfatte et kaos av dokumentariske bruddstykker, sanger og relevante sammenbindende tekster, et virvar av stil, skapte hun her «Ai, ai, for en artig krig!», hennes mest ambisiøse prosjekt, hennes hittil største suksess. Inspirert av et Black and White Minstrel Radio-show med sanger fra Den første Verdenskrig bestemte hun seg for å overføre den første av de totale katastrofer til scenen. Det er ikke en revy, det er ikke en tragedie, det er ikke en romanse, det er det hele på en gang. Det er en avsløring av patos og absurditet, grusomhet og nestekjærlighet, stupiditet og kynisme. Men det er først og fremst utrolig effektivt teater.

I det originale program karakteriseres «Ai, ai, for en artig krig!» som en gruppeproduksjon. Joan Littlewood har her satt sine idealer over sannheten. Forestillingen, som gikk i 18 måneder i London og mottok Paris-kritikernes pris i 1965, er helt og holdent hennes.

Nå er «Our Lady of Angel Lane» som hennes kollega Charles Marowitz har døpt henne, igjen tilbake til sitt teater. Etter sin hittil lengste pause lyktes det henne ennå en gang å inspirere en flokk skuespillere til å opptre som et ensemble. Helst ville hun ha laget et dokumentarisk stykke om høyhuset Ronan Point som falt sammen som et korthus, men de juridiske hindringer ble uoverkommelige. I stedet ble det «The Projector», angivelig et skuespill skrevet i 1743, men med et tilsynelatende

stadig aktuelt emne; skrupelløse entreprenører som bygger dårlige hus.

I dag står det stor strid om hvorvidt det noen gang har eksistert et skuespill med tittelen «The Projector» og hva det i så fall handlet om. En hel del tyder på at Joan Littlewood og ensemblet over en spinkel ledetråd har skrevet et helt nytt skuespill og altså enda en gang har triumferet over «systemet».

Så de te-drikkende av begge kjønn må fortsatt holde et skarpt øye med Theatre Workshop.

Fra prøvene på Trøndelag Teater. Det britiske imperium presenteres.

(Fotos fra prøvene: Roar Øhlander).

Alt som sies i kveldens løp, ble sagt eller fant sted, ble sunget eller skrevet under krigen 1914–18.

Alt som presenteres som autentiske begivenheter, er autentiske begivenheter. I 1960 plasserte et amerikansk undersøkings-team alle fakta om første verdenskrig i en datamaskin som ble brukt til beregninger om Tredje Verdenskrig. Man kom til den konklusjon at krigen 1914–18 ikke kunne ha funnet sted. Det var umulig at så mange mistak kunne ha vært begått og så mange katastrofer ha inntruffet. Finnes det i det hele tatt noen datamaskin som kan analysere Tredje Verdenskrig?

Theatre Workshop

Fra prøvene på Trøndelag Teater.

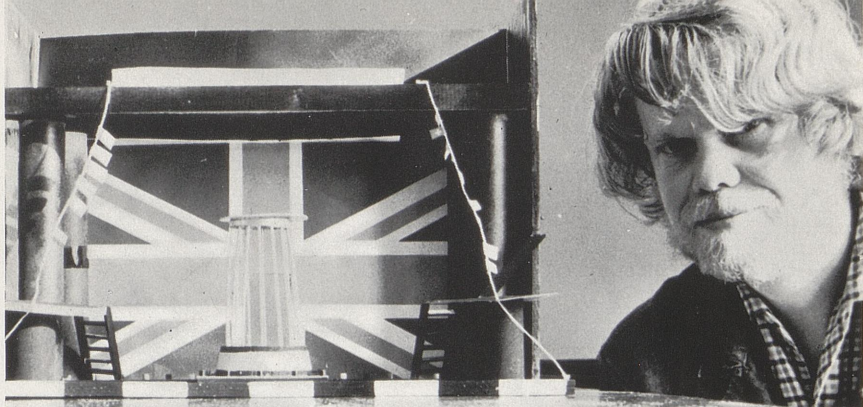
Ai, ai, ai for en artig krig.
Her er vi med på mye rart,
d'er nesten synd å ta betalt.
Å høre reveljen er hardt,
men vi bryr oss pokker om det,
for vi står ikke opp før sersjanten har
servert oss en kopp te.

Ai, ai, ai for en artig krig.
Hvem vil ha middagen på fat
når'n kan få stomp og boksemat.
Takt-to, takt-to.
hvordan få brukt opp lønninga tro.
Ai, ai, ai for en artig krig.

Sover i skitt og gjørme,
slåss i en møkkahaug,
banner så til og med en
sersjant blir rød og flau.
Kom og bli med i hæren,
legg bort avis og bok!
Vi syns synd på hver mann som sitter
trygt i sin sofakrok.

Peter Berggren med modell-utkast til dekorasjonen for «Ai, ai, for en artig krig!»

Hjemme i Stockholm har Peter Berggren nettopp ferdig scenografien til Horvaths «An der schönen blauen Donau», et arbeid som har vakt spesiell oppmerksomhet. I Trondheim huskes han for sitt arbeid med «Kamerat Semjon», «Den tapre soldat Svejk» og nå sist «Peer Gynt». Nå er også andre norske scener ute etter denne unge svenske teatermannen, og i nær fremtid skal han ta fatt på en større oppgave ved Den Norske Opera. Når Berggren ikke jobber for scenen, er han producer i svensk TV.

Forestillingens koreograf er Gino Samil. Også han pendler mellom Stockholm og Trondheim for å arbeide med «Ai, ai, for en artig krig!» Samil er hovedlærer i mime ved Statens Dansskola, lærer ved Statens Scenskola og får dessuten tid til praktisk teaterarbeid både som instruktør, koreograf og aktør. Til senere tids store oppgaver hører Sveriges bidrag til den internasjonale danse-festivalen i Sveits.

Gino Samil er også klovn av profesjon. Han tilhører en av Sveriges mest kjente klovne-familier og har flere år turnert Europa rundt med sirkus.

Nå i november reiser Samil på turne for Rikskonserterne i Sverige med en forestilling i commedia dell'arte-form, «Narrspel». Der medvirker han også med sang og musikk.

På bildet ser vi Samil i arbeid sammen med Helga Wendelborg, Julie Øksnes og Gørli Mathisen.

DET GAMLE EUROPA

Wilhelm II (1859 – 1941), konge av Preussen og keiser av Tyskland.

Sønnesønn av Wilhelm I som ble tysk keiser etter samlingen av Tyskland i 1871 (Den tysk-franske krig 1870–71, Elsass–Lotringen tilbake til Frankrike i 1919.)

Tysklands opprustning under Wilhelm II var en vesentlig årsak til alliansen mellom Storbritannia, Frankrike og Russland (Trippelententen).

Wilhelm II og erkehertug Franz Ferdinand av Østerrike–Ungarn møttes 12.–14. juni på et slott i Praha for å drøfte politiske anliggender. Den 28. juni ble erkehertugen og hans gemalinne skutt i Sarajevo og Østerrike–Ungarn erklærte Serbia krig. Russland mobiliserte for å kunne hjelpe serberne. Tyskland mobiliserte for å støtte dobbelt-monarkiet. Den 1. august erklærte Tyskland Russland krig, 3. august kom krigserklæringen til Frankrike samtidig som Tyskland krevde fri passasje gjennom Belgia. Dette ble avslått, og tysk krenkelse av belgisk nøytralitet fikk Storbritannia til å erklære Tyskland krig 4. august.

Så meld deg nu til tjeneste
slik fedre gjorde før.
Ja, vi vil det jo nødvendig,
men nu bør nok hver en mann
reise ut og forsvare
konge og land.
Du blir elsket og savnet
når du nu drar fra oss, men
du blir hyllet, feiret, favnet
når du kommer igjen.

Storbritannia hadde ikke tvungen verneplikt ved krigsutbruddet i 1914, og det ble satt i gang en stor kampanje for å verve frivillige. På denne plakaten er det forsvarsministeren selv, Lord Kitchener, som oppfordrer sine landsmenn til å gå i krigen. Lov om verneplikt ble først vedtatt i 1916.

Det britiske folk hadde før krigsutbruddet vært mer opptatt av innenriks-politikk enn av utenriks-saker. Særlig krevende var det irske spørsmål. En lov om selvstyre for Irland ble vedtatt i 1914, men ikke satt ut i livet p.g.a. krigen. Dette skapte stor misnøye, og påsken 1916 brøt det ut blodige opptøyer i Dublin.

Også på det liberalistiske Norge kom krigen nokså brått i 1914. Statsminister Gunnar Knutsen sa i trontalen i februar: «Hvad er på ferde? Det skulde være interessant å vite. For tiden er forholdet det at den politiske himmel, verdenspolitisk sett, er skyfri i en grad som ikke har vært tilfelle på mange år».

BRITONS

JOIN YOUR COUNTRY'S ARMY!
GOD SAVE THE KING

Og når de spør oss
hvor farlig dette var
da svarer vi aldri, da svarer vi aldri.
Vi slo vårt slag
i muntert lag
med viltre jenter natt og dag.
Det var den fineste jobb som vi har hatt.
Og når de spør oss,
og vi skal vedde på at de spør oss
om hvorfor vi ikke fikk la Croi de Guerre,
da svarer vi aldri,
da svarer vi aldri.
Det fanns en front, men hvor vet ingen her.

AVSKJED

Teatersjef Arne Aas skriver i sin avskjeds-artikkel: «Vi ber om to mål byggegrunn som ikke koster skatte-betalerne en øre. Vi ber om at alt nytt må bygges i tilknytning til det gamle.»

Foreløpig er de to målene disponert til parkeringsplasser og tomtespørsmålet like uavklart som for 11 år siden. I mellomtiden er man nødt til å bygge et provisorium for å få rettet på de vanskeligste arbeidsforholdene ved det gamle teater-hus, — et av Europas eldste. Tilbygget bak teatret vil være ferdig i februar 1974.

Om gleder og sorger.

Trafikkanalysen foreligger og dermed er det duket til den endelige debattrunden om trafikken i sentrum av Trondheim og Trøndelag Teaters tomtesak. Spørsmålet om en utvidelse av Teatret er etter all sannsynlighet ikke av de ting som opptar folk mest. Det vil aldri kunne sette sinnene i kok, som f. eks. et tariffoppgjør eller Rosenborgs nederlag i cupfinalen. Men de senere års sterke oppslutning om Teatret, — en oppslutning som har virket enormt stimulerende på alle oss som arbeider her, den forteller en god del om menneskers behov i vår landsdel idag. Vår tid gjør oss mer og mer stresset og mer og mer materielt orientert. Folk bruker fridager til ekstrajobber for å tjene det lille som må til for å betale avdragene på farge-TV'n eller bilen eller boligen. Folk har sjelden eller aldri tid til å stoppe opp og tenke over hva det er som gjør at disse ytre ting er blitt så viktige for oss og hva det er som gjør at vi så sjelden har tid til virkelig å åpne oss for hverandre. Nettopp i en slik tid har det noen kaller «fin-kulturen», — litteraturen, den gode filmen og teatret blant annet, en større misjon enn noen gang tidligere. Den kan lære oss noe om hverandre som vi ikke tør ta oss tid til å tenke over til hverdags. Om følelser, tanker, konflikter, om gleder, sorger, ensomhet og fellesskap enten vi liker det eller ikke. Teatret kan, når det er godt, gi oss mulighet til å gjenoppdage behovet i oss selv for opplevelser og medmenneskelig forståelse som vi normalt har skjøvet i bakgrunnen på grunn av tidspress og økonomiske bekymringer. Gjen-

Ai, ai, for en artig krig!

av Joan Littlewood, Charles Cilton og Theatre Workshop.

Norsk oversettelse 1965 for Den Nationale Scene i Bergen ved Barthold Halle og August Mauritzen. Tittelen «Ai, ai, for en artig krig!» er laget av Hartvig Kiran.

Sangtekster : Barthold Halle
August Mauritzen
Hans Kristiansen

Musikk : Aktuelle melodier fra 1914–18
arrangert av David Bell.

REGI : CLAES VON RETTIG
KOREOGRAFI : GINO SAMIL
DEKORASJON : PETER BERGGREN
KOSTYMER : PETER BERGGREN/ALISTAIR POWELL
LYS : BJØRN HØYEM
KAPPELLMESTER : JAN HARTVIG HENRIKSEN

Scenemester: Audun Solbu. Inspisent: Finn Erlandsen. Lydtekniker: Jan E. Indergaard. Rekvisitør: Birgit Sæther/Finn Almlie. Frisør: Jenny Krogstad. Sufflør: Ma Reitan. Repetitor: Per Gamre. Sanginstruksjon: Hedy Gathe.

Vi takker alle som har vært teatret behjelpelig med lån av utstyr og rekvisitter.

Programredaksjon : Kari Bjerve Wold
Ansvarlig utgiver : Arne Aas
Plakat og programomslag : Geir Stormoen

De som er med:

RAGNHILD HIORTHØY

EVA LUNDE

RANDI SOFIE LUND

GÖRLI MATHISEN

RAGNHILD SØLVBERG

HELGA WENDELBOG

JULIE ØKSNES

JAN ERIK BERNTSEN

MORTEN BORGENSEN

HARALD BRENNÅ

JOHN YNGVAR FEARNLEY

BJØRN FOUGNER

THOR HJORTH-JENSSEN

LEIF JACOBSEN

ERIK LIE

TROND LIE

EGIL LORCK

ARNE REITAN

LEIF SKARRA

SVEIN WICKSTRØM

ARNE AAS/ JACOB MARGIDO ESP

ORKESTER:

Jan Hartvig Henriksen (Piano/orgel). Dag Tunaal (trompet), Knut Lauritzen (klarinet/sax), Roger Rønning (slagverk), Ola Aas (bass), Ove Strand (klarinet/sax).

Premiere 16. november 1973

EN PAUSE

Teaterforlag: Folmer Hansen.

Musikkmaterialet velvilligst utlånt fra Kungliga Dramatiska Teatern, Stockholm.

Lysavisen utlånt fra Svenska Riksteatern.

nom fellesskapet opplever vi den befriende latter som utløses av en fransk loppe eller en spansk flue, likeledes møtet med oss selv i Hamlets tvil og Peers usikkerhet overfor en brutal og hensynsløs verden. Vi vet at teatrets virkelighet alltid vil ha likhetspunkter med vår egen og at ensomhet og usikkerhet kan lindres om den deles av mange. Det finnes ingen supermennesker, hverken på scenen eller i salen.

Dessverre er vi så altfor vant til at teatrene bare ber om penger. Nå er vi ikke lenger i den situasjon at vi driver med økonomisk tap her i Trondheim, men vi synes at selv med ny støtteordning er vi kommet uheldigere ut enn endel andre norske scener. Det er verdt å påpeke at vår siste aktivitet med dukketeater på Loftet om ettermiddagen, foreløpig ikke kan gjenopp-
tas. Det er likevel min trygge overbevisning at min etterfølger, Kjell Stormoen, ikke kommer til å gi seg i kampen for det vi mener er et rimelig aktivitetsnivå etter landsdelens behov og ressurser.

Vi opplever idag at det hever seg røster fra et tålmodig publikum om mer plass. Vårt daglige arbeidsmiljø krever det. Helsemyndighetene likeså. Vi er så heldige å ha et av Europas eldste teaterhus, et enestående miljø som er fredet. Vi ber om to mål byggegrunn som ikke koster skattebetalerne en øre. Vi ber om å få legge planer så vi slipper å angre senere at vi ikke klarte å tenke fremover. Vi ber om at alt nytt må bygges i tilknytning til det gamle dere nå ferdes i. Ja, se dere omkring. Denne bygningen har tjent det teaterinteresserte trønderpublikum siden 1816. Det er et minnesmerke over 157 års glede og latter, spenning og medopplevelse. Dette teatret skal få fortsette å leve, side om side og vegg i vegg med et nytt og større.

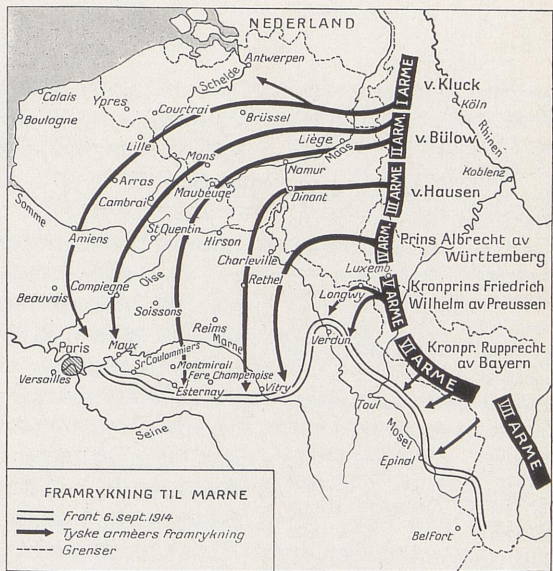
Arne Aas.

Første verdenskrig:
10 millioner døde. 21 millioner sårede.

Andre verdenskrig:
40 millioner døde. 35 millioner sårede.

Det tyske angrep og fremrykningen til Marne.

Jeg var på ferie i Frankrike i 1958. Etter ønske fra min farmor besøkte jeg Arras for å fotografere min fars (hennes sønns) grav – han var falt i dette området i 1918. Jeg hadde ingen anelse om at det fantes så mange soldatkirkegårder rundt omkring Arras. Men da jeg endelig fant det offisielle minnesmerket over min far, oppdaget jeg at han ikke hadde noen grav. Istedet sto hans navn risset inn på en vegg blant navnene på de «35.942 offiserer og menige fra de britiske forsvarsstyrker som falt i slaget ved Arras og som ikke har noen kjente graver.»

Hva hadde hendt en mann som umuliggjorde sin egen begravelse? Hvilke fryktelige omstendigheter kan ha gjort det umulig å begrave 35.942 menn innenfor et relativt lite område!

Søkingen etter svaret har til sist ført til dette stykket med den inderlige forhåpning at man aldri mer skal behøve å skrive en slik gravskrift over noe menneske.

Charles Chilton.

Om morgenen den 1. juli 1916 satte engelskmenene i gang en stor offensiv langs fronten ved den lille elven Somme i Nord-Frankrike. Denne offensiven var forberedt gjennom lang tid, og den som planla og besluttet det hele var den engeske øverstkommanderende sir Douglas Haig.

Som et grelt eksempel på de mange skjebnesvangre militære feilvurderinger under 1. verdenskrig setter vi sir Douglas Haigs skildring av 1. og 2. juli 1916 opp mot et avsnitt fra en tysk krigsdagbok, skrevet 1. juli 1916.

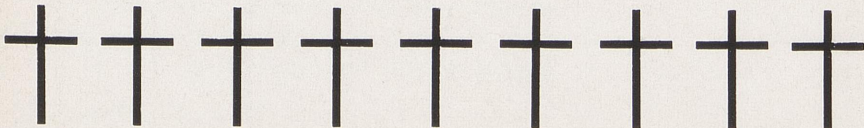
Den engelske øverstkommanderende Sir Douglas Haig skrev dagbok i form av brev som han hver kveld sendte hjem til sin hustru.

1. JULI 1916:

«Barometeret sakte opp i løpet av natten. En fin solfylt sommermorgen med en svak vind fra vest og sydvest. Til å begynne med litt tåke i dalsøkkene. Det var til fordel for oss fordi den skjulte våre troppeansamlinger. Rapportene frem til kl. 8 virket bra. Vi hadde fått kontakt med fiendens skyttergraver over alt. Etter lunsj kjørte jeg til 8. bataljon. De fortalte at det hadde gått fint om morgenen, men at de i løpet av dagen var blitt drevet tilbake fra hele det området de hadde tatt. Jeg har grunn til å tro at flere av deres kompanier aldri gikk ut av sine løpegraver. Jeg har ordnet det slik at de får ny befalshavende i morgen. De behøver tydeligvis en til å se etter seg.

2. JULI 1916:

«En vakker dag. Klar sol og frisk vind, men barometeret falt litt om ettermiddagen. Jeg besøkte to forbindingsstasjoner i Montigny. De var glade over at jeg kom. Alt syntes å gå bra. Totale tapssiffre for i går og i dag skal etter rapportene være 40.000. Jeg synes ikke det virker så farlig når en tenker på hvor mange soldater vi har satt inn og hvor stort vårt front-avsnitt er.»

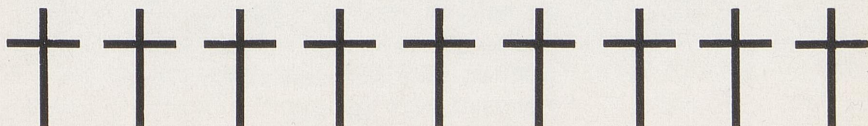

Den samme morgen skildret av en tysk offiser:

Klokken 0730 opphørte plutselig den britiske ilden, og vi forsto at de umiddelbart ville gå mot oss. Så fort vi kunne, styrtet vi opp fra våre beskyttelsesrom og gjemmersteder, monterte våre uskadde kulesprutere og avventet situasjonen. Bare etter noen sekund så vi hele serier av infanteri-linjer som rykket frem over ingenmannsland. Den første linjen syntes utstrakt i det uendelige både til venstre og høyre. Bakom den kunne man skimte en andre, så en tredje, en fjerde. De kom gående helt rolig, med stødige skritt, ganske langsomt, som om de ikke ventet å komme ut for noe farlig eller ventet å finne noen levende motstandere. Foran den første linjen promenererte noen geværskytttere og håndgranatkastere.

Da de var kommet halvveis over ingenmannsland, ga vi ordre. De var mindre enn hundre meter ifra oss. Vår ild fra kulesprutere og geværer ble satt inn samtidig langs hele skyttergravs- og kraterlinjen og samtidig ga vi med røde raketter signal til vårt artilleri, og granatene kom omgående skjærende gjennom luften og slo ned blant engelskmennene.

Hele avdelinger syntes å falle på en gang, og de som kom i linjene etter, forsvant ned i kraterhull eller stupte der de gikk, midt i marsjen, – ble oppslukt av tåke. Som på et tegn så man tusentalls menn strekke armene og falle for aldri mer å røre seg. Stridslarmen ble ubeskrivelig. Den blandet seg i våre ører med de såredes stønning og de døendes siste jammerskrik ute i ingenmannsland.

De spilte en rolle under 1. verdenskrig

Sir Douglas Haig, Earl of Bemersyde (1861–1928). Felttoget i Sudan 1898. Generalstabssjef i Boerkrigen. Generalstabsjef i India 1909.

Armesjef i 1. verdenskrig og i desember 1915 britenes øverstkommanderende på Vestfronten etter French. Ledet offensivene ved Somme 1916, Arras og i Flandern 1917. Feltmarskalk samme år. Hans etterlatte papirer ble offentliggjort først i 1952 og skapte sensasjon fordi de avslørte bl.a. en meget selvgod kritikk av andre.

Sir Winston Churchill sa om Haig:

Han står for meg som en berømt kirurg fra tiden før man kjente til smertestillende midler, fortrolig med hver detalj av det han nå engang hadde lært, selvsikker, rolig, med kniven i hånd og konsentrert om operasjonen, i sin profesjonelle kapasitet totalt ufølsom overfor pasientens lidelser, pårørendes engstelse, fjern overfor andre faglige oppfatninger... , og hvis pasienten døde, ville han aldri finne på å bebreide seg selv noen ting.

Moltke, Helmuth von (1848–1916), tysk generaloberst. Ledet de tyske operasjoner ved begynnelsen av 1. verdenskrig, men trådte tilbake i september 1914 etter nederlaget ved Marne.

French, John Denton-Pinkstone, Earl of Ypres, (1852–1925), britisk generalstabsjef 1912–14, sjef for de britiske tropper i Frankrike til desember 1915 da han måtte gå på grunn av sterk kritikk. Utnevnt til sjef for hjemmehæren.

Haig, Douglas, Earl of Bemersyde (1861–1928). Fra desember 1915 britisk øverstkommanderende på vestfronten etter French.

Wilson, sir Henry Hughes (1864–1922). Sjef for den britiske generalstabs operasjonsavdeling 1910–14, i 1915 sjef for den britiske militærmisjon ved det franske hovedkvarter. Myrdet i 1922 av irlendere.

Kitchner, Herbert, Earl of Kartoum (1850–1916). Britisk feltmarskalk. Krigsminister fra utbruddet av 1. verdenskrig (6/8 1914). Omkom på vei til Russland med krysseren «Hampshire» som gikk på en mine.

Ludendorff, Erich von, (1865–1937) tysk general. Første generalkvartermester ved Hindenburgs hovedkvarter under 1. verdenskrig. Deltok i 1923 i Hitlers mislykte München-kup.

Lanrezac, Charles, fransk general. Sjef for den 5. arme. Måtte gi tapt for tyskerne i Belgia.

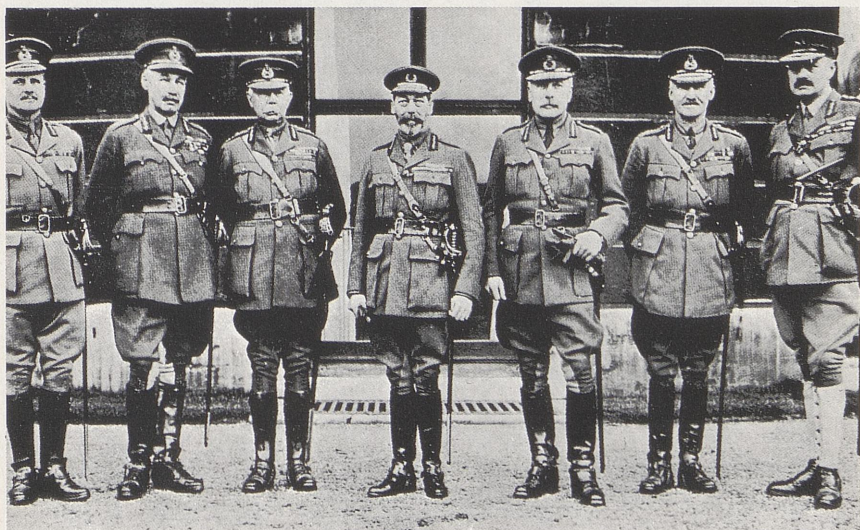
Pankhurst, Emeline (1859–1928), ledet sufragettes kamp for stemmerett i England og forfektet pasifistiske ideer. Fængslet flere ganger.

Fra prøvene på Trøndelag Teater.

Frem Joe Soaps soldater,
fremad uten frykt.
Langt bak fronten hviler
generalen trygt.
Skryter, skryter natt og dag
tror han er så brav.
Men de menn som gjorde jobben
hviler i sin grav.
Frem Joe Soaps soldater,
fremad uten frykt
Langt bak fronten hviler
generalen trygt.
Amen.

Birdwood

Rawlinson

Plumer

The King

Haig

Horne

Byng

The King and his Generals

— De er som en pest i seks måneder eller et år inntil noe annet slår ned i troppen og så masjerer den til den melodien, sa Rudyard Kipling om soldatvisene. Selv skrev han flere som virkelig slo an.

«Ai, ai, for en artig krig!» er bygget omkring viser og sanger fra første verdenskrig, viser og melodier som for en stor del ble lansert på music-halls i England og siden sunget i skyttergravene. Den engelske music-hall var nemlig også preget av krigen: der sang man sentimentalt om krigens offer, lanserte slag-ord og oppmuntret kjekt soldatene til taper innsats.

Her er noen opplysninger om melodiene til de fleste store solo- og ensemble-numrene i «Ai, ai, for en artig krig!»

Little Johnny Jones anslår tonen fra fredssommeren 1914. En amerikansk melodi av James V. Monaco med tekst av Billy Jerome.

We don't want to loose you er en av krigens aller første slagere lansert av revyartisten Alice Delysia og skrevet av Paul Rubens, en stud. jur. som forlot Oxford da han fikk antatt operetten «Miss Hook of Holland».

Belgium put the Kaibosh on the Kaiser er en vise skrevet og fremført av Mark Sheridan, et stort music-hall-navn, ikke minst som viseforfatter.

Itchy Koo kom fra Amerika og den fulgte med en revy av samme navn over til England der den ble sunget av Gwendolyn Brogden, en sangerinne med en viss vulgaritet. Opprinnelig tekst til Itchy Koo var av L. Wolfe Gilbert som senere skrev «Ramona».

Pack up your troubles in your old kitbag vant førstepris i en konkurranse om beste vise til oppmuntring for soldatene i skyttergravene. Sangen ble lansert av Florrie Forde som i krigens første del gjorde slager ut av en to år gammel sang, nemlig «It's a long way to Tipperary».

Christmas in the Cookhouse heter sangen som soldatene synger for sine tyske kolleger på julekvelden. Opprinnelig inngår den i «Dragonets Ballads» fra 1877 av G. R. Sims, en samling sanger som i Dickens' ånd og Kiplings balladestil skildret forholdene i Londons slum.

Good Bye-ee, første akts finale, er en sang som først ble lansert av music-hall-komikeren Harry Tate. Han kalte seg selv

«mannen som fikk dronningen til å le» — en begivenhet som skal ha funnet sted i 1912 på den første Royal Command Performance.

Oh what a lovely war er av Charles Chilton forandret med ett ord. Originaltittelen fra 1916 het: «Oh it's a lovely war».

Roses of Picardy er opprinnelig en ballade av den irske poeten Frederick E. Weatherly, musikk av Haydn Wood. Visen ble slager under 1. verdenskrig, men er mye eldre.

It's a long trail er ansett for å være en av de beste visene fra første verdenskrig, skapt i 1913 ved Yale-universitetet i USA i en konkurranse om beste sangtekst. Forfatteren var Stoddard King, mens Zo Elliot skrev melodien. Elliot fikk ingen forlegger til melodien, men tok den med seg da han fortsatte sine studier ved Oxford der hans kamerater tok den i bruk og førte den med seg til skyttergravene.

Pop goes the weasel er en 1800-talls-melodi som ligger til grunn for visen om at Keiser Bill har fått ondt i magen.

John Browns Body er en vise fra den amerikanske borgerkrigen.

Old soldiers never die er en ballade fra skyttergravene i likhet med

I wore a tunic som er en parodi på en uhyre sentimental slager som het «I wore a tulip».

When this lousy war is over er en annen skyttergrav-sang som bygger på den religiøse «Hvilken venn jeg har i Jesus».

Keep the homefires burning er sikkert den mest populære sentimentale visen fra første verdenskrig. Melodien er av skuespilleren, sangeren og komponisten Ivor Novello og har vært gjenstand for mange parodieringer.

Sister Susie ble sunget av den ordkjappe kuplett-sangeren Jack Norworth i krigens siste fase.

They didn't believe me, — Jerome Kern-melodi som var lagt inn i en Sidney Jones-operette og var en av Kerns aller første suksesser.

Fra prøvene på Trøndelag Teater.

Moskva-Internasjonalen

Da verdenskrigen brøt ut i 1914 oppløste arbeidernes internasjonale organisasjon seg uten å levere et slag. Den veldige arbeiderorganisasjon, som talte flere våpenføre menn enn noen stormakt, sank gjennom gulvet i sekretariatet i Bruxelles og opphørte å være til.

Begivenheten gjorde intet inntrykk på samtiden. Bråket av sammenbruddet nådde ikke lenger enn til forbundets papirleverandør og trykkeri. Først etter at krigens redsler hadde påtrykt seg sinnene, og gode mennesker landene rundt hadde summet seg til den forvissning at elendigheten og slakteriet burde bringes til opphør, kom man på tanker om at det fantes en mektig og revolusjonær arbeiderorganisasjon som hadde påtatt seg denne oppgave i talløse taler og sirkulærer, og som spesialiserte seg i å gjøre ende på borgerstatens galskaper.

Men av Internasjonalen var det ingen rester tilbake, og de krigførende makter sa offisielle og anerkjennende ord om arbeidernes lojalitet og offervilje. De nøytrale lands presse og borgere uttalte imens en hård og hånlig dom over sosialismens fallitt, og de revolusjonære skrålhalsers feighet og handleudyktighet.

Arbeiderne selv sa intet. De trådte inn i arméene fylt av nasjonalbegeistring, fiendehat og kampmot. «Die Wacht am Rhein» og «Marseillaisen» trådte i «Internasjonalens» sted. De slaktet og lot seg slakte. For en tid forløp alle ting såre godt, og da krigen sluttet var Internasjonalen atter uskadd og uskadelig til stede i Bruxelles.

Arbeidernes internasjonale organisasjon viste seg å være helt nytteløs første gang den ble satt på en alvorlig prøve, men skal man dømme den rettferdig, må man ta med i regningen at de lokale organisasjoner manglet disiplin og fasthet og var helt ute av stand til å ta kampen opp med militærmakten. Hadde Internasjonalen

Mrs. Pankhurst på talerstolen.

— De har full frihet, min venn, til å gå til høyre eller venstre, akkurat som De selv vil.

(Simplicissimus)

besluttet militærstreik, ville intet lands arbeidere maktet å følge ordren, både fordi de ingen brukbare organisasjoner hadde og fordi de savnet åndelig ballast, et holdpunkt, en motvekt mot krigspsykosen. Der fantes i de tidlige krigsdager ingen tåpeligere, ingen mere naivt henførte sjåvinister enn arbeiderne selv.

(Mot Dag 28. oktober 1922).

— Du pappa, er det sant at det finnes folk som spiser hver dag?

(Simplicissimus)

CARLLEIF
&
LEFSTAD

PRINSENS GT. 9

TRONDHEIM

AUTORISERT

ELEKTRO INSTALLATØR

Neste forestilling på hovedscenen:

MÅNE FOR MISFARNE

Teatersjef Kjell Stormoen åpner vårsesongen 1974 med «Måne for misfarne» av Eugene O'Neill (1888–1953), en dramatiker som aldri tidligere er presentert ved Trøndelag Teater.

O'Neill skrev dette skuespillet i midten av 40-årene, men det ble ikke oppført før i 1952. Som i så mange andre av sine arbeider lar O'Neill oss i «Måne for misfarne» møte mennesker som livet har fart ille med, i dette tilfelle leilendinger i et karrig miljø i Connecticut.

Eugene O'Neill karakteriseres som den første virkelig betydningsfulle dramatiker i USA. Ved Trøndelag Teater har man valgt å presentere ham oversatt til landsmål, en språkform som spesielt passer «Måne for misfarne».

De som skal medvirke i denne forestillingen er Kjell Stormoen, Gerdi Schjelderup, Erik Øksnes, Hallvard Lydvo og Thor M. Aamodt.

«Måne for misfarne» blir satt i scene av Sølve Kern og scenografien er ved Alistair Powell. Både Kern og Powell er nå fast tilknyttet Trøndelag Teater.

Andre teatres repertoar

NATIONAL THEATRET

- Hovedscenen:** AGNES
av Kent Andersson. Regi: Otto Homlung.
DEN SPANSKE FLUE
av Arnold & Bach. Regi: Hans Dahlin.
DEN INNBILT SYKE
av Moliere. Regi: Kirsten Sørлие.
- Familieforest.:** KARLSSON PÅ TAKET
av Astrid Lindgren. Regi: Mats Ek.
- Amfiscenen:** DEN STERKESTE og KREDITORER
av August Strindberg. Regi: Stein Winge.
GJENGANGERE
av Henrik Ibsen. Regi: Pål Løkkeberg.
OM KVINNER
et gruppearbeid.
FRØKEN JULIE
av August Strindberg. Regi: Kirsten Sørлие.
- For barna:** GUTTEN OG GULLFUGLEN
Et gruppearbeid. Regi: Svein Scharffenberg.

OSLO
NYE

- I Centralteatret:** TO HERRER FRA VERONA
etter Shakespeare bearbeidet av Guare
og Shapiro. Regi: Barthold Halle.
KJÆRLIGHETENS KOMEDIE
av Henrik Ibsen. Regi: Terje Mærli.
- Barneteatret:** RØDHETTE
av Jevgenij Schwartz. Regi: Karel Hlavaty
og Karin Sundby.
- Dukketeater:** NONSTOP SIAM
av Jean-Loup Temporal.
DEN GALE FRÅ CHAILLOT
av Jean Giradoux. Regi: Kirsten Sørлие.
STORE-KLAS OG VESLE-KLAS
av Gustav af Geijerstam.
Regi: Kjetil Bang-Hansen.
EN FOLKEFIENDE
av Henrik Ibsen. Regi: Ingebjørg Sem.

Det Norske Teatret

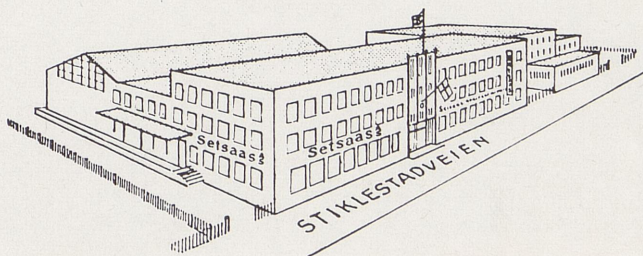
Hovudscenen:

Varme
Ventilasjon
Sanitær

Alt i rørbransjen

Setsaas ^A/_S
TRONDHEIM

OSLO - ÅLESUND - KR.SUND - STJØRDAL - MO - BODØ - TROMSØ

BØR BØRSON JR.
av Johan Falkberget/Harald Tusberg.
Regi: Sverre Udnæs.

Scene 2: VARSEL FOR SMÅ FARTY
av Tennessee Williams. Regi: Bjørn Endreson.

DON JUAN KJEM FRÅ KRIGEN
av Ödön von Horvath. Regi: Harald Hoaas.

JOMFRUBURET
av Willner/Reichert. Regi: Gunnar Alme.

Lille scene: HJALLARBRUI
av Knut Horvei. Regi: Anne Gullestad.

For barna: EN TIGER GÅR I SKOGEN LØS
av Kjell Haave og Aksel Helgeland.
Regi: Rolf Daleng.

Hogaland Teater

NATTHERBERGET
av Maxim Gorkij. Regi: Sam Besekow

TVILLINGENE
av William Shakespeare.
Regi: Elsa og Alf Nordvang.

For barna: SNEHVIT OG DE SYV DVERGENE
av Sverre Gran. Regi: Sverre Gran.

«Teatret Vårt»

SHOW-SHOW
– et stykke restaurantteater.
Gruppearbeid etter en ide av James Saunders.

KVINNENE LANGS FJORDEN
av Edvard Hoem. Musikk: Egil Monn-Iversen.
Regi: Ola B. Johannessen.
Urpremiere.

Hålogaland Teater: RIDDER BOLLE OG HANS KAMP MOT
DRAGER OG BARONER
av Robert Bolt. Regi: Svein Scharffenberg.

UNNTAK OG REGEL
av Bertholt Brecht. Regi: Kaus Hagerup.

**Dahls rødbrus.
Frisk
i smak og farge.**

DAHLS

NORSK
SKUESPILLER-
FORBUND

75 ÅR

VI GRATULERER
Trøndelag Teater